

Stefan Wurzel

Podstawowe zagadnienia prawa celnego

Palestra 31/2(350), 58-85

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Należy także przypomnieć, że przytoczony wyżej przepis stosuje się odpowiednio również w tych wypadkach, w których na gruntach prowadzona jest wspólna gospodarka rolna przez inne osoby niż wymienione w przytoczonym wyżej przepisie, będące współwłaścicielami gospodarstwa lub współwłaścicielami innej nieruchomości.

Rocznego wymiaru omawianych zobowiązań pieniężnych od osób fizycznych i osób prawnych dokonuje terenowy organ administracji państwowej o właściwości szczególnej do spraw finansowych stopnia podstawowego.

Natomiast jeśli chodzi o jednostki gospodarki uspołecznionej to są one zobowiązane obliczać i doprowadzać zobowiązania pieniężne na rzecz budżetu gminy lub miasta, na których terenie położone są grunty. Należności te ujmuje się w jednym nakazie płatniczym w kwotach odrębnych i w sumie łącznej, a w rachunkowości i przy poborze — tylko w sumie łącznej. Ten ostatni przepis nie odnosi się jednak do składek na fundusz ubezpieczenia społecznego rolników, jeżeli gospodarstwo rolne prowadzą współwłaściciele lub posiadacze zależni z wyjątkiem posiadaczy gruntów państwowych. W takim bowiem wypadku nakazy płatnicze na zobowiązanie w części dotyczącej składki na fundusz ubezpieczenia społecznego rolników wystawia się na osobę albo na osoby prowadzące gospodarstwo rolne lub jego część i doręcza się tej osobie lub tym osobom.

Rozliczeń z wpływów na poczet należności wchodzących w skład zobowiązania pieniężnego z poszczególnymi wierzycielami dokonuje terenowy organ administracji państwowej o właściwości szczególnej do spraw finansowych stopnia podstawowego.

STEFAN WURZEL

PODSTAWOWE ZAGADNIENIA PRAWA CELNEGO

Mnogość administracyjnych przepisów celnych oraz zwiększająca się liczba przestępstw i wykroczeń celnych wymagają znajomości podstawowych przepisów w zakresie cel, znajomości pojęć, którymi prawo celne się posługuje, oraz konsekwencji prawno-karnych w razie naruszania lub niestosowania się do administracyjnych przepisów celnych.

Artykuł niniejszy ma na celu zapoznanie prawników zajmujących się problemami celnymi — zarówno w aspekcie administracyjnym jak i w aspekcie karnym — z przepisami prawa celnego materialnego i postępowania celnego oraz z przepisami prawa karnego materialnego i postępowania karnego.

Szczególne uwagę poświęcono sprawom zwolnień od ograniczeń w przywozie i wywozie oraz od cła jak również taryfje celnej, ponieważ przepisy regulujące te kwestie mają podstawowe znaczenie dla codziennej praktyki.

Przepisy prawa celnego w każdym państwie — niezależnie od jego ustroju — stanowiły i stanowią nadal jeden ze skutecznych środków ste-

rowania gospodarką narodową, spełniających różnoraką rolę: ochrony własnego rynku wewnętrznego przed napływem towarów obcych, konkurencyjnych i w ten sposób promujących własną produkcję albo stanowiących zapórę przeciwko odpływowi z kraju towarów deficytowych przez ograniczenie możliwości czy opłacalności zakupu towarów trudniej dostępnych za dewizy wymienne i zachęcanie tym samym do takich zakupów w wyspecjalizowanych przedsiębiorstwach krajowych.

Wspomniane wyżej cele przepisów celnych osiąga się przez stosowanie systemu zakazów lub ograniczeń przywozowych i wywozowych albo przez stosowanie odpowiednio wysokich stawek celnych, a w wypadku gdy korzystny jest dla gospodarki przywóz do kraju pewnych towarów okresowo deficytowych, przez stosowanie zezwoleń od ograniczeń w przywozie oraz od cła.

Część I. Zasady obrotu towarowego z zagranicą

Podstawowym aktem prawnoadministracyjnym zawierającym zespół przepisów dotyczących cel i postępowania celnego jest ustawa z dnia 26 marca 1975 r.-Prawo celne (Dz. U. z 1981 r. Nr 10, poz. 56), która zgodnie z obwieszczeniem Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 4 grudnia 1984 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 26 marca 1975 r.-Prawo celne (Dz. U. z 1984 r. Nr 57, poz. 290) obowiązuje od 1 września 1984 r.¹

Na mocy delegacji zawartej w tej ustawie wydane zostały przez Ministra Handlu Zagranicznego rozporządzenia wykonawcze, które będą kolejno przedmiotem rozważań w niniejszym artykule.

Przepisy ogólne prawa celnego wyjaśniają pojęcia i wyrażenia, którymi prawo to się posługuje.

Tak więc, przez określenie „obrotu towarowego” rozumie się wszelkiego rodzaju przemieszczanie się towarów przez granicę państwową, ich wywóz i przywóz, przy czym rozróżnia się „obrotu handlowy” i „obrotu niehandlowy”. Obrotem handlowym z zagranicą jest zarówno przywóz jak i wywóz towarów, dokonywany w ramach uprawnień do działalności w zakresie handlu zagranicznego, a obrotem niehandlowym jest każdy inny obrót

¹ Literatura dotycząca problematyki prawa celnego, zarówno charakteru administracyjnego jak i zawartego w przepisach karnych chroniących stosowanie tych przepisów administracyjnych, nie jest zbyt bogata. Komentarz do ustawy karnej skarbowej (praca zbiorowa, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973) literatury tej nie podaje. Również monografia pt. „Prawo karne skarbowe” autorstwa J. Bafił (PWN 1978) również tej literatury nie wskazuje. Natomiast stosunkowo bogaty wykaz literatury dotyczący zarówno przepisów administracyjnych jak i przestępstw oraz wykroczeń celnych można znaleźć w monografii Z. Siwika pt. „Podstawy prawa karnego skarbowego” (Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1979, str. 170), a także u tegoż samego autora w monografii pt. „System środków penalnych w prawie karnym skarbowym (Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1988, s. 387).

towarowy (art. 3 pr.c.; skrótem „pr.c.” oznaczane będą dalej przepisy prawa celnego).

Towarem w rozumieniu pr.c. jest rzecz ruchoma (nie wyłączając środków płatniczych i papierów wartościowych), także energia elektryczna, ciepła i inne. Ale „towarem celnym” staje się towar przywożony z zagranicy, wywożony za granicę lub przewożony przez polski obszar celny tylko wtedy, gdy istnieje obowiązek przedstawienia go do kontroli celnej. Po dokonanej odprawie celnej towar przestaje być „towarem celnym”.

Prawo celne ustala, że polskim obszarem celnym jest terytorium PRL,² ale Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia ustanawiać na polskim obszarze celnym wolne obszary celne oraz określać, na jakich zasadach dokonywany jest obrót towarowy między wolnym obszarem celnym a zagranicą oraz między takim wolnym obszarem celnym a pozostałymi obszarami.

Przez „należności celne” pr.c. rozumie cła przywózowe i wywózowe oraz inne opłaty przewidziane w tym prawie.

Przywóz towarów z zagranicy oraz wywóz towarów za granicę może się odbywać tylko za pozwoleniem, jeżeli przepisy pr.c. nie stanowią inaczej.

Rozróżnia się dwa rodzaje pozwoleń na wywóz i przywóz: obligatoryjne, tzn. wynikające z określonego przepisu ustawy lub rozporządzenia, oraz uznaniowe, uzależnione od zezwolenia wydanego przez Ministra Handlu Zagranicznego lub przez urzędy celne właściwe do przeprowadzenia odprawy celnej.

Zwolnienie od cła jest jednoznaczne z zezwoleniem na wywóz i przywóz.

Ustawa-Prawo celne uprawnia Ministra Handlu Zagranicznego do określenia jednostek uprawnionych do wydawania pozwoleń na przywóz i wywóz towarów, zasady i tryb wydawania tych pozwoleń oraz do określenia wypadków, w których wydawanie pozwoleń na wywóz lub przywóz towarów nie jest wymagane.

W stosunku do obrotu towarowego niehandlowego omówione wyżej regulacje wydaje Minister Handlu Zagranicznego w drodze rozporządzenia, natomiast jeżeli względy gospodarki narodowej tego wymagają, czasowe ograniczenia przywozu, przewozu lub wywozu towarów wydaje — w drodze rozporządzenia — Rada Ministrów. Dotyczy to towarów zarówno w obrocie handlowym jak i niehandlowym.

Przepisom pr.c. poddano przywóz, przewóz lub wywóz informacji zawartych w treści druku, obrazu albo w innych środkach, służących do ich utrwalania lub przekazywania, o treści szkodliwej dla dobra i interesów PRL. Potraktowano zatem takie środki komunikowania się jako towar objęty zakazem. Zakazany jest również przywóz, wywóz lub przewóz innych przedmiotów mogących służyć celom sprzecznym z dobrem i interesem PRL. Takie objęte zakazem przewozu lub wywozu towary ulegają przepadkowi (art. 13 ust. 3 pr.c.). O przepadku orzeka urząd celny,

² Polskim obszarem celnym będzie również polski statek morski lub powietrzny.

chyba że inny organ celny wszczął postępowanie w sprawie. Decyzje dotyczące przypadku wymienionych wyżej towarów, wydane w trybie administracyjnym przez urzędy celne, mogą być zaskarżone do NSA zgodnie z przepisami k.p.a.

Cło na towary przywożone z zagranicy i wywożone za granicę ustanawia w drodze rozporządzeń:

w obrocie handlowym z zagranicą — Rada Ministrów,

w obrocie niehandlowym — Minister Handlu Zagranicznego.

Przepisy p.r.c. zwalniają — na zasadzie wzajemności — od obowiązku posiadania zezwolenia na przywóz lub wywóz oraz od cła przedmiotów przeznaczonych do użytku urzędowego obcych przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych oraz misji specjalnych w Polsce, przedmiotów osobistych służących do użytku szefów lub personelu takich przedstawicielstw, jeżeli wynika to z ustaw, ze zwyczajów lub umów. Zwolnienia te dotyczą również rodziny powyższych kategorii osób. Szczegółowe przepisy regulujące zakres i tryb stosowania takich zwolnień określa Minister Handlu Zagranicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych (art. 19 p.r.c.).

Wymieniony przepis art. 19 p.r.c. jest przykładem zezwolenia obligatoryjnego. Ale w art. 20 ust. 1 p.r.c. zawarte są także inne jeszcze zwolnienia obligatoryjne, przy czym w treści tego przepisu wymienione są towary i przedmioty wolne od obowiązku posiadania pozwolenia na przywóz lub wywóz oraz od cła. Są to więc: przedmioty potrzebne w podróży osobom przekraczającym granicę, przedmioty osób przesiedlających się, przedmioty pozostałe po osobie zmarłej a przypadające osobom zamieszkałym w kraju lub za granicą, przedmioty stanowiące mienie rewindykowane, zwracane z zagranicy lub za granicę, dokumenty i akta, pomoce naukowe przywożone dla szkół oraz instytucji lub zakładów naukowych, wydobyte z dna morza przez polskie statki lub w polskim czarterze zasoby morza, wreszcie towary celne, które przed wydaniem do obrotu na polskim obszarze celnym uległy zniszczeniu lub przypadkowi na rzecz Skarbu Państwa.

Przywóz i wywóz środków płatniczych, papierów wartościowych i książeczek oszczędnościowych oraz ich przewóz przez polski obszar celny nie podlega ani należnościom celnym, ani ograniczeniom wynikającym z przepisów prawa celnego. To zwolnienie wymaga jednak pewnych wyjaśnień. Otóż wiadomo, że wyliczone wyżej przedmioty, będące w rozumieniu p.r.c. towarem, stanowią na podstawie innych przepisów prawa, mianowicie prawa dewizowego, wartość dewizową i podlegają ograniczeniom wynikającym z przepisów tego prawa. Tak więc skuteczność omawianego zezwolenia w obrocie celnym będzie ponadto uzależniona od spełnienia warunków przewidzianych w przepisach prawa dewizowego.

Ale takich wypadków, kiedy skuteczność pewnych zwolnień celnych zawartych w art. 20 p.r.c. uzależniona jest od innych aktów prawnych, jest więcej. I tak np. w ust. 1 pkt 3 art. 20 p.r.c. zwalnia się od obowiązku

posiadania zezwolenia m. in. na wywóz i od cła przedmiotów pozostałych po osobie zmarłej a przypadających osobom zamieszkałym za granicą. Przepis ten nie oznacza jednak, że wszystkie takie przedmioty będą zwolnione od obowiązku posiadania zezwolenia na wywóz i od cła, gdyż przedmioty podlegające ograniczeniom wywozu, jako stanowiące dobra kultury materialnej, a więc chronione przepisami ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z dnia 18 lutego 1962 r. (Dz. U. Nr 10, poz. 48), aby mogły być wywiezione za granicę, wymagają zgody na ich wywóz, wydanej przez organ upoważniony do wyrażania takiej zgody przez Ministra Kultury i Sztuki.

Wskazano tu przykładowo na niektóre sytuacje graniczne, kiedy dochodzi do styku przepisów celnych z przepisami innych ustaw i kiedy dopiero spełnienie wymagań czy warunków zawartych w tych innych ustawach powoduje pełną skuteczność zwolnień celnych.

Jeszcze jeden problem wymaga tu podkreślenia, albowiem dotyczy on również takiej sytuacji, gdy skuteczność określonych przepisów p.r.c. uzależniona jest od spełnienia warunków zawartych w innych aktach prawnych. Chodzi tu o przepis art. 12 p.r.c., który stanowi, że przywóz, wywóz i przewóz towarów, których posiadanie albo obrót jest na mocy odrębnych przepisów albo umów międzynarodowych zabroniony lub poddany pewnym ograniczeniom, może nastąpić tylko w razie spełnienia warunków określonych w tych właśnie przepisach lub umowach niezależnie od spełnienia warunków zamieszczonych w prawie celnym.

Prawo celne zawiera szereg szczegółowych przepisów określających obowiązki celne. Tak więc obowiązuje zasada, że obrót towarów z zagranicą może się odbywać jedynie przez określone przejścia graniczne, specjalnie przeznaczone i otwarte dla takiego ruchu towarów. Dlatego ruch towarów przez inne przejścia graniczne wymaga zezwolenia urzędu celnego — niezależnie od zezwolenia wymaganego dla takiego przejścia towarów w odrębnych przepisach.

Kolejną zasadą prawa celnego jest zasada deklaracyjności. Wynika ona z przepisu art. 22 ust. 1 p.r.c., który zobowiązuje każdego, kto przekracza granicę państwową, do zgłoszenia w granicznym miejscu odprawy celnej wszystkich przewożonych ze sobą towarów, nie wyłączając przedmiotów osobistego użytku.

Przepisy rozporządzenia Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 4 grudnia 1984 r. w sprawie kontroli celnej i postępowania celnego (Dz. U. Nr 57, poz. 291) regulują szczegółowo tryb zgłaszania towarów do odprawy celnej.

I tak § 28 ust. 2 cyt. rozp. ustala, że towar przewożony ze sobą przez osobę przekraczającą granicę państwową powinien być zgłoszony do odprawy celnej jednocześnie z dostarczeniem go do granicznego miejsca odprawy celnej, a jeżeli kontrola celna odbywa się w czasie ruchu środka przewozowego, to z chwilą przystąpienia funkcjonariusza celnego do kontroli celnej.

Dalej, § 29 ust. 1 rozp. wprowadza zasadę, że zgłoszenie towarów do odprawy celnej następuje na piśmie z wyjątkiem towarów przewożonych w niehandlowym obrocie z zagranicą.

Natomiast ten sam § 29 cyt. rozp. określa w ust. 7 warunki, jakim musi odpowiadać zgłoszenie ustne. Mianowicie osoba zgłaszająca jest zobowiązana do określenia rodzaju, ilości i — w miarę potrzeby — krajowej wartości towaru oraz powinna udzielić odpowiedzi na żądanie dotyczące pochodzenia, przeznaczenia towaru oraz innych jeszcze okoliczności mogących mieć znaczenie dla odprawy celnej.

Część II. Kontrola celna i postępowanie celne

Przepisy art. 28—30 pr. celnego stanowią, że organami administracji celnej są: Główny Urząd Ceł (w skrócie: „GUC”), podległy bezpośrednio Ministrowi Handlu Zagranicznego, oraz urzędy celne, podległe Głównemu Urzędowi Ceł. Cytowane przepisy określają charakter i zakres obowiązków i uprawnień organów celnych, w tym także uprawnień do kontroli celnej. Szczegółowe zasady i tryb przeprowadzania kontroli celnej przez funkcjonariuszy urzędów celnych reguluje rozporządzenie Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 4 grudnia 1984 r. w sprawie kontroli celnej i postępowania celnego (Dz. U. Nr 57, poz. 291).

Rozporządzenie to m. in. uprawnia urzędy celne do przeprowadzania kontroli celnej, której celem jest nie tylko sprawowanie kontroli obrotu towarowego i jego zgodności z przepisami i pobieranie należności celnych, ale również zwalczanie i ściganie przestępstw i wykroczeń w zakresie ustalonym przez ustawę karną skarbową.

Osoba przekraczająca granicę państwową powinna zgłosić wszystkie posiadane ze sobą towary i przedmioty do odprawy celnej, i to bez względu na to, czyją stanowią one własność, a na żądanie funkcjonariusza celnego rozpakować i okazać te towary i przedmioty (§ 16 cyt. rozp.).

Do czasu rozpoczęcia kontroli, a więc zewnętrznych oględzin towaru, zgłaszający — za zgodą funkcjonariusza celnego — może sprostować zgłoszenie do odprawy celnej (§ 30 ust. 1 rozp.).

Prawo celne rozróżnia m. in. odprawę celną ostateczną i warunkową. Odprawie celnej ostatecznej podlega towar celny na stałe przywożony z zagranicy na polski obszar celny lub towar celny na stałe wywożony za granicę z tego obszaru.

Warunkiem dopuszczenia towaru celnego na polski obszar celny, jak i warunkiem wywozu towaru za granicę jest dokonanie odprawy celnej oraz, jeśli przepisy celne nie stanowią inaczej, uzyskanie pozwolenia na wywóz lub przywóz i uiszczenie należności celnych ciężących na danym towarze.

Towar przedstawiony do odprawy celnej ostatecznej podlega rewizji celnej. Rewizji celnej towarów przewożonych przez podróżnego ze sobą

można dokonać wyrywkowo, odstępując od rewizji niektórych osób lub ograniczając ją tylko do niektórych sztuk bagażu.

Na uwagę zasługuje tu przepis § 35 cyt. wyżej rozp. Ministra Handlu Zagranicznego w sprawie kontroli celnej i postępowania celnego. Dotyczy on sytuacji, gdy podróżny przewożący towar ze sobą zgłasza go do odprawy celnej, ale nie posiada wymaganego zezwolenia przywozu albo nie uiszcza wymierzonych należności celnych. Przewożony towar może być wówczas zwrócony za granicę albo złożony w magazynie celnym lub — w wypadkach wskazanych w przepisie — do deponyżu.

Od decyzji urzędu celnego wymierzającej cło przysługuje — zarówno co do wysokości cła, jak i zastosowania pozycji taryfy celnej, a także gdy chodzi tak o przywóz jak i o wywóz — odwołanie w trybie przewidzianym w stosownych przepisach k.p.a. z dnia 4 czerwca 1960 r. w brzmieniu jednolitym (Dz. U. z 1980 r. Nr 9, poz. 26).³

Cło wymierza się według stanu towaru w dniu zgłoszenia go do odprawy celnej oraz według stawek w dniu tym obowiązującym.⁴

Po uiszczeniu należności celnej towar przestaje być towarem celnym.

Uiszczenie cła w obrocie niehandlowym z zagranicą, gdy decyzja w kwestii wymiaru cła jest ostateczna, powinno nastąpić w ciągu 14 dni. Od nie uiszczonych w tym terminie należności celnych pobiera się odsetki za zwłokę w wysokości 12‰ w stosunku rocznym (art. 47 pr.c.).

Pobrane a nienależne należności celne podlegają zwrotowi. Można zwrócić należności celne pobrane od towaru przywiezionego z powrotem na polski obszar celny oraz w razie wywozu przywiezionego towaru z powrotem za granicę.

Artykuł 52 pr. c. stanowi, że zarówno wymiar należności celnych i ich dochodzenie, jak i zwrot nienależnego cła jest niedopuszczalny po upływie 2 lat od daty powstania należności celnej lub od wydania ostatecznej decyzji co do wymiaru należności celnych.

Bieg przedawnienia przerywa: odroczenie terminu płatności, rozłożenie na raty, wszczęcie egzekucji. Przedawnienie uwzględnia się z urzędu.

Prawo celne w części dotyczącej postępowania celnego rozróżnia w art. 36 cztery rodzaje odpraw celnych: ostateczną, warunkową, przekazową oraz przez złożenie na skład.

³ Od chwili wejścia w życie przepisów prawa celnego NSA niejednokrotnie orzekał w sprawach odwołań od orzeczeń w kwestii wymiaru należności celnych. W związku z tym przy omawianiu niektórych przepisów prawa celnego lub rozporządzeń wydanych na podstawie delegacji przewidzianej w tym prawie powoływane będą wyroki NSA dotyczące spraw objętych tymi przepisami.

⁴ Patrz: wyrok NSA z dnia 6 sierpnia 1986 r. III SA 384/86 (wyrok nie publikowany), wyrok NSA z dnia 26 maja 1986 r. III SA 16/86 (wyrok nie publikowany). Te dwa wyroki dotyczą sposobu określania „stanu towaru” w chwili zgłoszenia go do odprawy celnej. Natomiast jeśli chodzi o zasadę stosowania stawki celnej obowiązującej w chwili zgłoszenia towaru do odprawy, to wypada tu zwrócić uwagę na wyrok NSA z dnia 13 czerwca 1986 r. III SA 122/86 (wyrok nie publikowany).

Odprawa warunkowa wymaga zezwolenia urzędu celnego i dotyczy towarów celnych zarówno przywożonych z zagranicy na polski obszar celny, jeżeli w oznaczonym terminie mają być wywiezione z powrotem za granicę, jak i towarów celnych wywożonych z polskiego obszaru celnego, jeżeli w oznaczonym okresie mają być z powrotem przywiezione.

Formy odprawy przekazowej i na skład, ponieważ dotyczą one w zasadzie towarów w obrocie handlowym z zagranicą, nie są objęte niniejszym opracowaniem.

Zezwolenia na warunkową odprawę celną wydaje ten urząd celny, przed którym toczy się postępowanie celne i który dokonuje odprawy. Zezwolenie na odprawę warunkową jest wydawane na piśmie. Jeżeli zaś chodzi o zezwolenie na warunkową odprawę rzeczy służących do osobistego użytku osoby przekraczającej granicę (§ 36 ust. 1 pkt 7 rozp. Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 4 grudnia 1984 r. w sprawie kontroli celnej i postępowania celnego — Dz. U. Nr 57, poz. 291) a nie zwolnionych od pozwoleń i od należności celnych, to zezwolenie takie wydaje urząd celny. Takie zezwolenie może być wydane ustnie.

Zezwolenie jest ważne od dnia wydania aż do określonego w nim terminu powrotnego przywozu. Termin ten na wniosek strony może być przedłużony.

Artykuł 38 ust. 2 pr.c. wymaga w pkt 2 — przy warunkowej odprawie celnej — złożenia zabezpieczenia w wysokości całości należnego cła, a gdy wywóz lub przywóz takiego towaru wymaga zezwolenia, to wpłacenia również 50% krajowej wartości towaru. Paragraf 41 omawianego rozporządzenia wymienia wypadki, w których takiego zabezpieczenia się nie pobiera.

Rozporządzenie szczegółowe omawia warunkową odprawę środków przewozowych (§§ 45—59). Przepisy te dotyczą środków przewozowych, wywożonych lub przywożonych w celu czasowego ich użycia bądź na polskim bądź zagranicznym terytorium.

Przez pojęcie „środka przewozowego” rozumie się wszelkiego rodzaju środki przewozu mechaniczne, a także zwierzęta wierzchowe i pociągowe.

Na warunkową odprawę środków przewozowych zarejestrowanych za granicą a przywożonych do Polski zezwala się osobom zamieszkałym lub mającym siedzibę za granicą oraz osobom, które przebywają za granicą czasowo w związku z ich tam zatrudnieniem lub studiami a przybywającym do Polski na pobyt czasowy.

Pojazdów warunkowo odprawionych nie wolno bez zgody urzędu celnego ani zbyć, ani nawet udostępnić czasowo do użytkowania, jak również nie wolno zarejestrować w Polsce. Termin do powrotnego wywozu środka przewozowego określa w dokumencie warunkowej odprawy urząd celny i w zasadzie termin ten nie może przekraczać 1 roku. Jeżeli po upływie terminu do powrotnego wywozu pojazd nie opuścił terytorium polskiego,

to odprawa warunkowa zamienia się w ostateczną ze wszystkimi z tego faktu wynikającymi konsekwencjami. Takie same konsekwencje grożą w razie odstąpienia pojazdu innej osobie. Rozporządzenie przewiduje też sytuację, gdy wywóz został uniemożliwiony przez nieprzewidziane wypadki (*vis maior* — choroba właściciela, utrata pojazdu); wówczas albo urząd celny przedłuża termin wywozu, wymierza cło ostateczne bądź też — w wypadkach na to zasługujących — odstępuje od wymierzenia cła.⁵

Na warunkową odprawę pojazdów zarejestrowanych w Polsce a wywożonych czasowo za granicę zezwala się osobom zamieszkałym lub mającym siedzibę w Polsce w związku z ich tutaj zatrudnieniem lub studiami, jeżeli w powyższym okresie wyjeżdżają one na pobyt czasowy za granicę, a ponadto osobom wyjeżdżającym samochodami wypożyczonymi w Polsce przez przedsiębiorstwo uprawnione do takiego wypożyczenia. Nie mogą wywozić w trybie odprawy warunkowej osoby, które czasowo przebywają w Polsce, samochodów osobowych zarejestrowanych na osoby stale zamieszkałe w Polsce.

Tryb postępowania w sprawie warunkowo odprawianych środków przewozowych na wywóz z Polski jest w zasadzie identyczny jak tryb postępowania w wypadku takich samych środków przywożonych do Polski. Odmienne tylko potraktowano odprawę publicznych środków przewozowych będących w dyspozycji krajowych i zagranicznych przewoźników.

Przepisy dotyczące opłat i należności celnych przewidują, że jeżeli należność celna od towarów przywiezionych przez osobę zamieszkałą w kraju nie jest wyższa niż 20.000 złotych, to urząd celny może dopuścić towar na polski obszar celny z zastrzeżeniem uiszczenia cła w ciągu 14 dni od daty podjęcia towaru. Urząd celny może na wniosek dłużnika rozłożyć należność celną na raty na czas nie dłuższy niż lat 5, licząc od daty ostatecznej decyzji co do należności celnej, jeżeli wymierzenia cła dokonano po wydaniu towaru do obrotu na terenie polskim lub po wywiezieniu go za granicę; w innych wypadkach rozłożenie na raty nie może nastąpić na czas dłuższy niż 2 lat.⁶

Wypadki, w których należności celne mogą być umorzone w całości lub w części, są możliwe m. in. w razie niemożności ściągnięcia należności, śmierci dłużnika, niewspółmierności kosztów ściągnięcia należnego cła od jego wysokości, gdy wysokość ta nie przekracza kwoty zł 5.000. Decyzje co do umorzenia należności celnych nie przekraczających 50.000 złotych podejmuje urząd celny, a przy wyższych kwotach — GUC.

---

⁵ Wyrok NSA z dnia 30 czerwca 1986 r. III SA 155/86 oraz wyrok NSA z dnia 10 stycznia 1986 r. III SA 1170/85. Dotyczą one takiej sytuacji, gdy według twierdzenia osoby zobowiązanej do opłat celnych pojazd warunkowo odprawiony nie został sprowadzony z powrotem wskutek kradzieży.

⁶ Patrz: wyrok NSA z dnia 10 stycznia 1986 r. III SA 1219/85 (wyrok nie publikowany).

Część III. Zwolnienia w sprawie cel i pozwoleń na towary przywożone z zagranicy i wywożone za granicę

Rozróżniamy dwa rodzaje zwolnień w sprawie cel i pozwoleń na towary przywożone z zagranicy i wywożone za granicę w niehandlowym obrocie z zagranicą: obligatoryjne i uznaniowe. Obligatoryjny charakter tych zwolnień wynika bądź bezpośrednio z przepisu prawa celnego, bądź z rozporządzenia Ministra Handlu Zagranicznego wydanego na mocy delegacji zawartej w tym prawie.

Podstawowym dokumentem prawnym zawierającym obligatoryjne zwolnienia od obowiązku posiadania pozwolenia na przywóz, wywóz oraz od cła w obrocie niehandlowym z zagranicą jest rozporządzenie Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 23 grudnia 1983 r. (Dz. U. Nr 69, poz. 312). Zawiera ono zarówno zwolnienia obligatoryjne jak i upoważnienie dla urzędu celnego do udzielania zwolnienia uznaniowego.

Rozporządzenie to we wstępnych przepisach określa zasięg i podstawowe warunki, od spełnienia których uzależniona jest skuteczność omawianego zwolnienia.

Jak już wspomniano, zwolnienie od cła jest jednoznaczne z pozwoleniem wywozu i przywozu. Dotyczy to jednak wyłącznie niehandlowego obrotu towarowego z zagranicą. Jeżeli przepis rozporządzenia zezwala na zwolnienie od cła, oznacza to również możliwość zwolnienia tak całkowitego jak i częściowego.

Zwolnienie od cła może być uzależnione od użycia towaru w określonym celu lub zgodnie z określonym przeznaczeniem albo od warunku, że towar nie będzie odstąpiony innej osobie (np. warunkowa odprawa pojazdu). Takie zwolnienie od cła jest zatem rozumiane jako zwolnienie z określonym zastrzeżeniem, a niedopełnienie warunków zastrzeżenia powoduje wymierzenie cła ciężącego na towarze.

Podstawowymi zwolnieniami obligatoryjnymi są:

- 1) zwolnienia przysługujące podróżnym,
- 2) zwolnienia przysługujące pracownikom służb na granicy państwa,
- 3) zwolnienia przysługujące osobom przemieszczającym się,
- 4) zwolnienia przysługujące osobom czasowo przebywającym w Polsce lub za granicą,
- 5) zwolnienie przysługujące w związku ze współpracą międzynarodową,
- 6) inne zwolnienia, które są bądź obligatoryjne, bądź uznaniowe.

Ad 1. Wymaga tu przede wszystkim sprecyzowania, kogo rozporządzenie uważa za „podróżnego”. Otóż „podróżnym” jest osoba przekraczająca granicę państwową na podstawie ważnego paszportu lub równoznacznego dokumentu. Nie jest „podróżnym” osoba pełniąca funkcje na granicy państwowej, osoba przemieszczająca się, wreszcie osoba czasowo przebywająca w Polsce lub za granicą.

Podróżnym krajowcem jest osoba stale zamieszkała w Polsce, a podróżnym cudzoziemcem — osoba stale zamieszkała za granicą. Podróżnym

w tranzycie jest osoba, która ma polską wizę przejazdową, a jeżeli wizy takiej nie ma, gdy wyjeżdża z Polski do innego państwa niż to, z którego przyjechała, pod warunkiem jednak, że ten wyjazd z Polski następuje w ciągu 48 godzin po dniu przyjazdu do Polski.

Paragraf 7 wylicza przedmioty, które zwalnia się podróżnemu od cła przywozowego lub wywozowego. Przedmioty te są wymienione taksatywnie i obejmują rzeczy codziennego użytku (z wyjątkiem odzieży futrzanej i skórzanej ze skór naturalnych), inne drobne przedmioty, środki spożywcze w ilościach wskazanych w rozporządzeniu, wyroby tytoniowe i alkoholowe (też w ilościach wskazanych w pkt 2 i 3 ust. 1 § 7), leki i kosmetyki w niewielkich ilościach oraz przewożone ze sobą zwierzęta domowe hodowane w mieszkaniach.

Sposób sformułowania omawianego przepisu wskazuje na to, że urząd celny ma dużą stosunkowo swobodę dla oceny takich określeń, jak „niewielkie”, „drobne” itp.

Paragraf 8 zawiera wykaz przedmiotów podlegających warunkowej odprawie celnej — zarówno w wywozie jak i w przywozie — bez uiszczania należności celnych od przedmiotów osobistego użytku i bez majątkowego zabezpieczenia należności celnych.

Ustęp 1 cyt. przepisu § 8 wymienia 6 rodzajów przedmiotów przywożonych lub wywożonych na zasadzie odprawy warunkowej. Są to m. in. lornetki, aparaty fotograficzne i filmowe, klisze i błony, przenośne instrumenty muzyczne, radioodbiorniki, magnetofony, telewizor, sprzęt sportowy, broń myśliwska, odzież futrzana i skórzana ze skór naturalnych, wreszcie wyroby ze złota, platyny, kamienie szlachetne i perły prawdziwe o zwykłej dla nich masie nie przekraczającej łącznie 50 gramów. Szczegółowe ilości poszczególnych przedmiotów zawarte są w odpowiednich punktach ust. 1.

Zezwolenia na warunkową odprawę wymienionych wyżej przedmiotów udziela się na czas trwania podróży i pobytu za granicą, nie dłużej jednak niż na dwa lata.

Ustęp 4 § 8 przewiduje wypadki, kiedy urząd celny może zwolnić podróżnego od cła, mimo że warunek powrotnego wywozu lub przywozu nie został dotrzymany. Są to w zasadzie wypadki siły wyższej. Jeżeli podróżny nie wyjechał z Polski lub nie przyjechał do Polski, urząd celny może uznać odprawę warunkową za ostateczną i wymierzyć cło.

W § 9 zwalnia się — niezależnie od zwolnień przewidzianych w §§ 7 i 8 — od cła przedmioty przywożone ze sobą przez podróżnego o łącznej krajowej wartości do 10 000 złotych łącznie, przedmioty wywożone ze sobą przez podróżnego o łącznej krajowej wartości do 2 000 złotych łącznie.

Ustęp 2 § 9 zawiera wyłączenia ze zwolnień. Chodzi o to, że wśród przedmiotów wywożonych o wartości do 2 000 złotych nie mogą się mieścić środki spożywcze i wyroby tytoniowe.

Paragraf 10 zawiera zwolnienia uznaniowe. Dotyczą one możliwości zwolnienia od cła — na zasadzie odprawy warunkowej — przedmiotów przeznaczonych dla podróżnego krajowca przebywającego za granicą lub dla podróżnego cudzoziemca przebywającego w Polsce. Takie uznaniowe zwolnienie odpowiada w zasadzie zwolnieniom z § 7 i 8, ale z wyłączeniem wyrobów biżuteryjnych i broni wszelkiego rodzaju.

Paragraf 11 przewiduje możliwość indywidualnego zwolnienia od cła większej ilości środków spożywczych, niż przewiduje to § 7 ust. 1 pkt 2, jeżeli jest to uzasadnione charakterem podróży i czasem jej trwania.

Ad 2. Zwalnia się od cła wywozowego i przywozowego przewożone przez osoby zatrudnione na granicy państwowej towary i przedmioty w ilościach i rodzajach wymienionych w § 13¹ rozp.

W § 14 wyszczególnione są przedmioty zwolnione warunkowo od cła a przewożone przez pracowników cudzoziemców przyjeżdżających do Polski, jak również pracowników krajowców wyjeżdżających z Polski za granicę w celu zatrudnienia. Rodzaj i ilości tych przedmiotów zbieżne są w zasadzie z ilościami i rodzajem przedmiotów zawartych w zezwoleniu objętych § 8 rozporządzenia.

Paragraf 15 zwalnia od cła ostatecznego przedmioty przewożone przez osoby zatrudnione na granicy (niezależnie od zwolnień warunkowych) oraz towary i przedmioty o wartości uzależnionej od czasu trwania pracy na granicy, licząc za każdy dzień pracy od 50 do 300 złotych.

Ad 3. Osobom zamieszkałym za granicą a przesiadającym się do Polski na stałe zamieszkanie przysługują zwolnienia od cła wywozowego przewidziane w § 17 cyt. rozporządzenia. Zwolnieniom od cła wywozowego podlegają przedmioty i towary osób, które co najmniej przez 6 miesięcy zamieszkiwały w Polsce i przesiadają się za granicę na stałe zamieszkanie, dotyczą zaś przedmiotów stanowiących mienie tych osób, służące im do osobistego użytku domowego lub zawodowego.

Przedmioty zwolnione od cła wywozowego przy przesiadaniu się za granicę wymienia szczegółowo ust. 1 § 17 w pkt od 1 do 18, a są wśród nich samochód osobowy na rodzinę, łódź sportowa lub motorowa itp.

Identycznym zwolnieniom podlegają przedmioty osób, które wyjechały za granicę na pobyt czasowy, ale uzyskały zgodę właściwych władz polskich na pobyt stały, albo osób, które wyjechały z Polski na pobyt stały, ale przy wyjeździe nie skorzystały ze swoich uprawnień w zakresie wolnego od cła wywozu przedmiotów objętych przysługującymi im zwolnieniami od cła.

Zwalnia się również od cła wywozowego wywożone przez rolników a posiadane lub używane w gospodarstwie przed wyjazdem: inwentarz żywy, narzędzia i płody rolne w ilościach szczegółowo wymienionych w ust. 4 pkt 1—3 cyt. przepisu. Rozporządzenie określa, jakie dokumenty musi przedstawić osoba przesiadająca się, by uznać ją za taką.

Urzędem celnym właściwym do udzielania zwolnień w razie przesiadania

jest urząd położony najbliżej miejsca zamieszkania osoby przesiedlającej się.

Ad 4. Kolejną kategorią osób, której przysługuje zwolnienie od cła przywozowego, są osoby zamieszkałe za granicą (oraz członkowie ich rodzin) i przyjeżdżające do Polski na okres co najmniej 12 miesięcy pobytu czasowego, a to na podstawie wymienionych w przepisie umów o pracę lub otrzymanego w Polsce stypendium. Zwolnienia od cła przywozowego obejmują mienie osobiste tych osób, w tym również samochód, ale pod warunkiem nieodstępowania go co najmniej przez 3 lata.

Dalej, zwalnia się od cła wywozowego przedmioty osób — powracających za granicę — uprzednio przywiezione oraz przedmioty nabyte w Polsce, ale w ilościach nie większych niż wymienione w § 7 ust. 1, pod warunkiem jednak, że łączna wartość tych przedmiotów nie przekracza 50% polskich środków płatniczych otrzymanych w Polsce tytułem zatrudnienia lub stypendium. Wymienione zwolnienia od cła przywozowego stosuje się tylko pod warunkiem wzajemności.

Paragraf 23 omawianego rozporządzenia dotyczy zwolnień od cła przywozowego i wywozowego przedmiotów osób zatrudnionych za granicą przez jednostki gospodarki uspołecznionej co najmniej przez okres 6 miesięcy a stanowiących mienie osobiste tych osób oraz mienie nabyte za granicą, z wyjątkiem jednak samochodu.

Ad 5. Przepis § 25 rozporządzenia reguluje sprawę zwolnień od cła wywozowego i przywozowego przedmiotów osób w związku ze współpracą międzynarodową Polski. Obejmują one zwolnienia zarówno obli-gatoryjne jak i uznaniowe.

Ad 6. Zwolnione są od cła przywozowego przedmioty pozostałe po osobie zmarłej, jeżeli jako mienie spadkowe przypadają one osobie zamieszkałej w Polsce lub gdy zostaną przekazane sądowi w celu ustalenia spadkobiercy.

Podstawą do tego zwolnienia jest przedstawienie dokumentów stwierdzających prawo do spadkobrania. GUC może zwolnić od cła wywozowego przedmioty nabyte w Polsce przez spadkobiercę zamieszkałego za granicą za środki płatnicze otrzymane w Polsce ze spadku.

Paragraf 43 rozporządzenia przewiduje możliwość zwolnienia przez GUC od cła przywozowego samochodów przeznaczonych dla inwalidów I lub II grupy, ale pod warunkiem, że samochód taki będzie użytkowany wyłącznie przez inwalidę.⁷

Paragraf 48 ust. 1 przewiduje możliwość zwolnienia od cła wywozowego przedmiotów nabytych w Polsce za zagraniczne środki płatnicze w jed-

⁷ Sprawa zwolnień inwalidów od cła za przywożone z zagranicy samochody była przedmiotem rozważań NSA w wielu wyrokach. W szczególności istotne znaczenie mają tutaj wyroki: z dnia 3 kwietnia 1988 r. III SA 1556/86 oraz z dnia 3 lutego 1988 r. III SA 1305/85 (oba wyroki nie publikowane), ponieważ precyzują one, po pierwsze, kiedy zachodzą warunki możliwości zwalniania inwalidy od cła, a po drugie, podkreślają konieczność dopełnienia przy zwolnieniu od cła wymagań przewidzianych w art. 20 ust. 4 prawa celnego.

nostkach gospodarki społecznej, uprawnionej do dokonywania takiej sprzedaży, przy czym takie zwolnienie stosuje się po przedstawieniu potwierdzenia zakupu wystawionego przez taką jednostkę. W związku z tym przepisem należy wyjaśnić, że jeżeli przedmiotem zakupu za zagraniczne środki płatnicze są towary lub przedmioty, które wolno wywieźć z kraju po dopełnieniu warunków przewidzianych w innych przepisach prawnych, to wówczas niezależnie od możliwości uzyskania zwolnienia od cła muszą być dopełnione warunki przewidziane w tych innych aktach prawnych, by taki wywóz był możliwy. Przykładowo: jeżeli nabyto za zagraniczne środki płatnicze w PHZ „Baltona” złoto w sztabach lub złote monety, to wówczas przy wywozie niezbędne jest uzyskanie — zgodnie z przepisem art. 34 ust. 2 pkt 3 prawa dewizowego — zezwolenia Ministra Finansów na ten wywóz.

Część IV. Taryfa celna

Jak już we wstępie nin. artykułu wspomniano, środkiem, za pomocą którego w znacznym stopniu realizuje się polityka państwa zarówno w obrocie handlowym jak i niehandlowym z zagranicą, jest taryfa celna.

Należności celne w handlowym obrocie z zagranicą tak w przywozie jak i w wywozie ustala w drodze rozporządzenia Rada Ministrów, a w obrocie niehandlowym z zagranicą — Minister Handlu Zagranicznego (art. 15 pr.c.)

Wysokość należności celnych i w przywozie, i w wywozie dla poszczególnych grup towarowych zawarta jest w taryfie celnej.

Taryfa celna dzieli się na dwie części, mianowicie przywózową i wywózową, odrębnie przy tym w obrocie handlowym i w obrocie niehandlowym z zagranicą.

Obowiązująca obecnie w niehandlowym obrocie z zagranicą taryfa celna zawarta jest w rozporządzeniu Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 18 marca 1983 r. w sprawie ceł i pozwoleń na towary przywożone i na towary wywożone w niehandlowym obrocie z zagranicą (Dz. U. Nr 18, poz. 82).

Stawki tej taryfy celnej w odniesieniu do niektórych grup towarów ulegały już dwukrotnie zmianom. Pierwsza zmiana nastąpiła w rozporządzeniu Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 25 lipca 1984 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 198). Między innymi wprowadziła ona istotną podwyżkę wysokości należności celnych za przywożone do kraju samochody, mianowicie do 1 000 zł z tytułu cła od jednego kg masy samochodu.

Następną zmianę, obejmującą już szereg grup towarowych, wprowadziło rozporządzenie Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 12 lipca 1985 r. (Dz. U. Nr 33, poz. 150), zmieniające poprzednie rozporządzenie w sprawie ceł i pozwoleń na towary przywożone i na towary wywożone w niehandlo-

wym obrocie z zagranicą. Na podkreślenie zasługuje fakt, że ponownie, przeciętnie dwukrotnie, podwyższono cło przywozowe od samochodów, przyjmując za podstawę wymierzenia cła nie masę samochodu — tak jak poprzednio — ale pojemność skokową silnika, a ponadto rodzaj silnika (diesel, benzynowiec) i wiek samochodu. Należy dodać, że zawarte w tym rozporządzeniu zmiany stawek celnych nie ograniczyły się jedynie do samochodów, gdyż podwyższono m. in. np. stawki celne w przywozie od wyrobów futrzanych i od owoców w ilości przekraczającej 15 kg na podróznego. Z drugiej strony cyt. rozporządzenie zwolniło od wszelkiego cła przywożone z zagranicy mikrokomputery i związane z ich użytkowaniem niezbędne elementy dodatkowe.

Różne względy wyjaśniają te sukcesywnie wprowadzane zmiany. Są nimi: albo chęć ukrócenia spekulacyjnych zysków uzyskiwanych ze sprzedaży w kraju przywożonych z zagranicy niektórych towarów zakupywanych za granicą, a zatem powodujących odpływ dewiz z kraju, albo zwiększenie wpływów z podwyżki stawek celnych dla Skarbu Państwa, albo też tworzenie korzystniejszych warunków do sprzedaży w kraju, najczęściej za dewizy wymienne, samochodów produkcji krajowej bądź też samochodów sprzedawanych również w kraju przez koncesjonowane firmy, a w których to obrotach dewizowych uczestniczy Skarb Państwa.

Ale zmiana stawek celnych może stanowić również środek zachęty do przywozu niektórych towarów w celu uzupełnienia — choćby tylko przejściowo — rynku wewnętrznego, gdy brakuje dewiz wymiennych na zakup za granicą takich towarów. I tak np. ostatnio gdy wystąpiły braki w zaopatrzeniu w kawę, GUC w ostatniej dekadzie sierpnia 1986 roku rozszerzył przejściowo bardzo znacznie ilości kawy wolnej od cła przywozowego, bo aż do 15 kg kawy ziarnistej oraz do 6 kg kawy w ekstraktach (poprzednio zwolnienie obejmowało jedynie kawę w ilości do 3 kg).

Stawki celne zawarte w taryfie obliczane są w niehandlowym obrocie z zagranicą: w przywozie — od jednostki miary towaru, a przy wywozie — od wartości towaru. Zasady określania wartości towaru zostały już wyżej omówione.

Taryfa celna zawiera również bardzo istotny element, albowiem przy niektórych grupach towarów tak ich przywóz jak i wywóz uzależniony jest od uzyskania zezwolenia. Nie trzeba dodawać, że gdy takie zezwolenie uznaniowe wydano, to musi ono mieć za swoją podstawę przyznane urzędowi celnemu uprawnienie wydane mu bądź przez Ministra Handlu Zagranicznego, bądź przez GUC w stosownym akcie prawnym.

Na uwagę zasługują wypadki przywozu i wywozu takich wartości dewizowych, jak złoto w postaci nie przerobionej oraz złote monety. Otóż, jak to już wyżej omówiono, urząd celny może — zgodnie z § 48 rozp. Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 9 grudnia 1983 r. (Dz. U. Nr 69, poz. 312) — zwolnić od cła wywozowego takie towary, zakupione za waluty wymienne w jednostkach gospodarki społecznej, za okazaniem zaświadczenia potwierdzającego taki zakup. Gdy na taki wywóz udzieli

zezwoleń Minister Finansów, to wówczas wywóz nastąpi bez uiszczenia cła, jeżeli urząd celny zwolni od cła, jeżeli natomiast urząd celny zwolnienia od cła nie udzieli, to wówczas wysokość należności celnej wyniesie 200% wartości towaru.

Jeżeli przedmiotem przywozu będzie złoto w stanie nie przerobionym lub monety złote, to towar taki będzie obciążony cłem przywozowym w wysokości 100 000 złotych od 1 kg wagi. Dodać tu wypada, że osoba wwożąca taki towar, gdy jest nią osoba zagraniczna, zobowiązana jest do zgłoszenia przywozu na piśmie, a gdy jest nią osoba krajowa, powinna to zgłosić ustnie, jeżeli w jej interesie nie leży zgłoszenie pisemne (§ 4 ust. 1 rozp. Ministra Finansów z dnia 25 lutego 1984 r. w sprawie zasad i trybu granicznej i pocztowej kontroli dewizowej — Dz. U. Nr 15, poz. 71). Uiszczenie należności celnej przywozowej ciężącej na osobie zagranicznej powinno być dokonane w walucie polskiej pochodzącej z udokumentowanej wymiany pieniędzy zagranicznych (podstawa: § 6 ust. 1 pkt 1 rozp. Ministra Finansów z dnia 25 lutego 1984 r. w sprawie wymiany walut obcych przez osoby zagraniczne oraz zapłaty przez te osoby należności walutą polską udokumentowanego pochodzenia (Dz. U. Nr 15, poz. 69).

Poza wypadkami zwolnień od cła przywozowego i wywozowego na zasadach odprawy warunkowej objętymi przepisami § 8 rozp. Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 9 grudnia 1983 r. (omówionego już wyżej) przywóz złotych monet, biżuterii, kamieni szlachetnych lub półszlachetnych i pereł jest obciążony cłem liczonym od wagi tych przedmiotów, a przy wywozie — od ich wartości.

Wymaga zezwoleń wywóz przedmiotów numizmatycznych. W wypadku gdy urząd celny zezwoli na taki wywóz, cło wynosi przy monetach złotych 200% wartości tych monet, a przy monetach srebrnych — 100%.

Przywóz przedmiotów numizmatycznych — z wyjątkiem monet srebrnych, srebrnych złożonych i złotych — jest wolny od cła przywozowego. Cło od monet srebrnych i srebrnych złożonych wynosi 15 000 zł od 1 kg, a od monet złotych — 100 000 zł od 1 kg.

W związku z tą grupą towarów należy tu wspomnieć o przepisie § 49 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 10 marca 1984 r. w sprawie zezwoleń na niektóre czynności obrotu dewizowego (M.P. Nr 7, poz. 52). Otóż przepis ten zezwala na wywóz za granicę monet złotych w postaci wartości dewizowej oraz monet srebrnych mających w Polsce obieg ustawowy, jeżeli zostały one nabyte w kraju ze względu na cele numizmatyczne za waluty wymienialne w przedsiębiorstwie uprawnionym do takiej sprzedaży. Dlatego przedmioty takie, na podstawie ogólnego zezwolenia dewizowego, mogą być przedmiotem wywozu już bez zezwolenia wywozu wydanego przez urząd celny, natomiast sprawa zwolnienia takiego towaru od cła wywozowego zależy nadal, zgodnie z omawianym już wyżej uprawnieniem urzędu celnego, od decyzji tegoż urzędu. Wydaje się jednak, że w zasadzie urzędy celne nie powinny odmawiać zezwoleń

na taki wywóz bez cła, gdyż byłoby to pewnym hamulcem przy nabywaniu za dewizy wymienialne tego rodzaju monet bitych ze względu na cele numizmatyczne.

Obok samego pozwolenia na wywóz wymagane jest też cło wywozowe od dzieł sztuki i przedmiotów o wartości muzealnej. Wolny od cła jest wywóz dzieł sztuki plastycznej wywożonych przez ich twórców oraz dzieł sztuk plastycznych twórców żyjących a nabytych w jednostkach handlu uspołecznionego za poświadczeniem zakupu, a także obrazów i grafiki, wykonanych po roku 1945. Stwierdzenia daty pochodzenia dzieła i jego wartości wydają kustosze muzeów. Na pozostałe dzieła sztuki i przedmioty o wartości muzealnej cło wynosi 200% wartości tych przedmiotów; ponadto wymagane jest — oczywiście — na taki wywóz zezwolenie urzędu celnego.

Również wymagane jest zezwolenie na wywóz walorów filatelistycznych i nalepek filumenistycznych (z wyjątkiem niewielkich tylko ilości wymienionych w taryfie celnej).

Część V. Prawnokarna ochrona przestrzegania przepisów celnych

Na straży przestrzegania nakazów i zakazów zawartych w administracyjnych przepisach celnych stoją przepisy karne części I działu II rozdziału 2 ustawy karnej skarbowej w jej jednolitym brzmieniu, zawartym w obwieszczeniu Ministra Finansów z dnia 13 kwietnia 1984 r. (Dz. U. Nr 22, poz. 103).

Cechą znamioną przepisów karnych w rozdziale 2 tej ustawy, zatytułowanym „Przestępstwa i wykroczenia w zakresie ceł i obrotu towarowego z zagranicą”, jest podkreślenie w nich faktu narażenia Skarbu Państwa na uszczuplenie należności celnej. To narażenie może nastąpić przez wprowadzenie organu celnego w błąd, w szczególności zaś przez zatajenie rzeczywistego stanu rzeczy lub podanie danych niezgodnych z tym stanem rzeczy w zgłoszeniu celnym lub w dokumencie, mającym służyć za podstawę odprawy celnej lub mogącym mieć znaczenie dla kontroli celnej.

Jak to już podkreślono w poprzedniej części niniejszego artykułu, istnieją dwie formy zgłoszenia towaru lub przedmiotu do odprawy celnej: pisemna lub ustna. Wynika stąd, że wspomniane formy działania przestępnego mogą wystąpić w każdej z tych dwóch form zgłoszenia celnego.

Podkreślone wyżej formy przedmiotowe działania przestępnego noszą zatem w sobie cechy oszustwa, gdyż mają na celu wprowadzenie organów celnych w błąd i wykorzystanie tego błędu. Dlatego czyny takie określone są mianem oszustwa celnego.

Okolicznościami, które mają istotny wpływ na kwalifikację prawną, a w konsekwencji również na karę, są: a) rodzaj i ilość towaru będącego przedmiotem działania, jeżeli wskazują one na przeznaczenie towaru do obrotu handlowego, a więc gdy te ilości i rodzaj towaru wyraźnie przekraczają normalne potrzeby podróżnego w czasie podróży lub zamierzonego pobytu za granicą, co pozwala następnie przyjąć, że właściciel towaru zamierza uczynić z niego przedmiot handlu; b) sytuacja, gdy sprawca przez swoje działanie narusza istniejące ograniczenia przywozu, wywozu lub przewozu.

Uprzywilejowanymi postaciami przestępstw celnych jest nieumyślna forma ich popełnienia. Jeżeli delikt celny powoduje tylko nieznaczne uszczuplenie należnego cła albo gdy wartość towaru będącego przedmiotem deliktu jest nieznaczna, to wówczas działanie takie ma charakter wykroczenia.

Okolicznościami pociągającymi za sobą szczególnie zaostrzoną odpowiedzialność karną są m. in. działania mogące spowodować lub istotnie powodujące uszczuplenie należności ponad określoną w przepisie szczególnym kwotę — obok innych jeszcze a określonych w przepisie form działania.

Ustawa karna skarbowa w rozdziale 2 rozróżnia przestępstwa i wykroczenia celne. Przestępstwa celne są zagrożone karami zasadniczymi: pozbawienia wolności, grzywny i ograniczenia wolności oraz karami dodatkowymi. Wykroczenia celne zagrożone są karami pieniężnymi i dodatkowymi w postaci przepadku rzeczy.

Szczegółowe przepisy określające dolne i górne granice kar zasadniczych oraz rodzaje kar dodatkowych zawarte są w odpowiednich przepisach części ogólnej u.k.s. (art. 9--10). Cechą szczególną zagrożeń przy przestępstwach celnych jest wielokrotność grzywny, uzależniona od wielkości uszczuplenia należności, przy czym za uszczuplenie przyjmuje się różnicę pomiędzy należnością celną a kwotą przypadającą do uiszczenia według zeznania lub zgłoszenia strony. Jeżeli podstawą wymiaru kary grzywny jest wartość towaru, to ustala się ją zgodnie z przepisem art. 11 § 2 u.k.s. Ta dyrektywa odpowiada dyspozycji § 29 ust. 7 rozp. Ministra Handlu Zagranicznego z dnia 4 grudnia 1984 r. (Dz. U. Nr 57, poz. 291). Jeżeli wyliczona wielokrotność nie osiąga kwoty 5 000 złotych, tj. najniższego wymiaru grzywny, wymierza się wówczas karę nie niżej 5 000 złotych. Gdy nie można określić dokładnie należności celnej albo wartości towaru lub przedmiotu, należy je oznaczyć w przybliżeniu.

Kary dodatkowe, które można wymierzyć sprawcy przestępstwa celnego, zawarte są w art. 13 u.k.s. Nie orzeka się przepadku drogowego środka przewozowego lub rzeczy połączonej z przedmiotem przestępstwa, jeżeli wartość środka przewozowego lub rzeczy połączonej znacznie przewyższa wartość przedmiotu przestępstwa (art. 17 ust. 1 pkt 4 u.k.s.). W razie niemożności orzeczenia przepadku przedmiotu przestępstwa można

orzec ściągnięcie od skazanego pieniężnej równowartości tego przedmiotu.

Orzeczenie zapadłe w postępowaniu karnym skarbowym nie zwalnia od obowiązku uiszczenia należności celnej (art. 21 u.k.s.).

Przy zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności wymierzonej za przestępstwo karne skarbowe, które spowodowało uszczuplenie należności celnej, sąd nakłada na skazanego obowiązek uiszczenia tej należności w terminie zakreślonym w wyroku. Jeżeli skazany takiej należności nie uiszczył w terminie, sąd zarządza wykonanie zawieszony kary (art. 29 u.k.s.).

Karalność przestępstwa polegającego na narażeniu Skarbu Państwa na uszczuplenie należności celnej ustaje także wtedy, gdy nastąpiło przedawnienie wymiaru tej należności (art. 31 § 1 u.k.s.).

Karalność wykroczenia celnego ustaje po upływie roku od jego popełnienia. Jeżeli w tym okresie wszczęto postępowanie, karalność wykroczenia ustaje po upływie 2 lat od jego popełnienia (art. 45 § 1 i 2 u.k.s.).

Rozdział 2 części szczegółowej u.k.s. zawiera różne typy przestępstw polegających na naruszeniu przepisów celnych.

Art. 80 określa typowe przestępstwo oszustwa celnego, które polega na tym, że wbrew zasadzie deklaracyjności sprawca naraża Skarb Państwa na uszczuplenie należności celnej, wprowadzając organ celny w błąd przez zatajenie lub podanie stanu faktycznego niezgodnie z prawdą. Odpowiedzialność karna przewidziana w tym przepisie — to grzywna w wysokości do 4-krotnej wysokości kwoty należnego cła narażonego na uszczuplenie. Ale § 2 tego art. przewiduje, że jeżeli rodzaj i ilość towaru wskazuje na przeznaczenie towaru do obrotu handlowego, a wartość towaru przekracza 200 000 złotych, to wówczas sprawcy grozi kara pozbawienia wolności do lat 2 lub grzywny w wysokości do 6-krotnej wysokości kwoty cła narażonego na uszczuplenie albo obie te kary łącznie. Dodać tu jednak wypada, że wielokrotność wymierzonego cła nie może przekroczyć górnej granicy zagrożenia grzywną, tzn. 5 milionów złotych.

Przy nieumyślnym działaniu sprawcy kara jest ograniczona do wysokości 2-krotnej kwoty cła narażonego na uszczuplenie. Jeżeli cło narażone na uszczuplenie nie przekracza 6 000 złotych, sprawca dopuszcza się jedynie wykroczenia zagrożonego karą pieniężną.

Art. 81 zawiera opis czynu polegającego na uchyleniu się od obowiązku celnego przez wprowadzenie organu celnego w błąd lub przez zatajenie rzeczywistego stanu rzeczy, jeżeli przez takie działania następuje lub może nastąpić naruszenie ograniczeń w przywozie, wywozie lub przewozie. Sankcje karne grożące sprawcy w takich wypadkach są identyczne jak sankcje zawarte w art. 80, przy czym także wtedy, gdy zachodzą okoliczności powodujące zaostrenie tych sankcji. Jedyna różnica, jaka zachodzi między tymi oboma artykułami, to sankcja zawarta w § 4, gdzie wykroczenie ma miejsce w ramach tego przepisu wtedy, gdy wartość towaru, a nie należne cło, nie przekracza 8 000 złotych.

Kolejną grupą przestępstw są przestępstwa paserstwa celnego,⁸ popełnionego zarówno z winy umyślnej z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym (art. 82), jak i paserstwa popełnionego z winy nieumyślnej przez niedbalstwo (art. 83). W obu wypadkach towar musi pochodzić z przestępstwa celnego, sprawca zaś nabywa, przechowuje lub przewozi taki towar w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, albo taki towar przyjmuje, albo też pomaga w jego ukryciu.

Kary przewidziane w art. 82 są analogiczne do kar przewidzianych w art. 80, ale gdy czyn dotyczy towaru, wobec którego istnieją ograniczenia wywozu i przywozu, kary są analogiczne do kar przewidzianych w art. 81.

Inaczej kształtuje się odpowiedzialność karna sprawcy w wypadku art. 83. Tutaj, gdy czyn dotyczy towaru stanowiącego przedmiot przestępstwa z art. 80 lub 81, sprawca podlega karze grzywny, a gdy chodzi o towar objęty ograniczeniami wywozu i przywozu, to sprawca podlega karze grzywny do wysokości wartości towaru. Jeżeli zachodzą okoliczności stanowiące podstawę do surowszej odpowiedzialności karnej, a więc gdy towar ze względu na jego ilość i rodzaj przeznaczony jest do obrotu handlowego lub gdy wartość tego towaru przekracza 200 000 złotych,

⁸ W związku z nowelizacją u.k.s. w myśl przepisów ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o zmianie ustawy karnej skarbowej (Dz. U. Nr 22, poz. 102), a w konsekwencji wskutek znacznych zmian w zakresie zagrożenia, powstaje kwestia, czy orzecznictwo SN dotyczące u.k.s. przed jego nowelizacją może mieć zastosowanie w praktyce sądowej również obecnie. Ponieważ w przepisie art. 82 § 2 u.k.s. zmiana w stosunku do dawnego przepisu art. 76 § 2 u.k.s. dotyczy wyłączenia kar, a co się tyczy materialnej treści przepisu, to zmiany dotyczą jedynie wartości towaru będącego przedmiotem przestępstwa paserstwa, przeto wydaje się, że trzeba tu wziąć pod uwagę uchwałę SN z dnia 18 lipca 1979 r. (OSNKW nr 10/79, poz. 103), w której wyrażono pogląd, że przesłanka surowszej odpowiedzialności karnej, gdy sprawca powoduje uszczuplenie należności państwowej w wysokości przekraczającej 100 tysięcy złotych (obecnie 400 tysięcy złotych), nie odnosi się do sprawcy paserstwa określonego w art. 76 § 2 u.k.s. (obecnie art. 82 § 2), a tylko do sprawcy przestępstwa przewidzianego w art. 74 § 2 lub 75 § 2 u.k.s. (obecnie art. 80 § 2 lub 81 § 2).

Ponadto należy tu zwrócić uwagę na orzeczenie SN z dnia 4 grudnia 1980 r. (OSNKW nr 3/81, poz. 19), odnoszące się do art. 75 § 1 dawnego u.k.s. (obecnie art. 81 § 1) i wyrażające pogląd, że „art. 75 § 1 u.k.s. określa typ podstawowy przestępstwa, polegający na naruszeniu ograniczeń przywozu lub wywozu lub przewozu, natomiast art. 75 § 2 u.k.s. (obecnie art. 81 § 2 — uwaga moja S.W.) statuuje kwalifikowany typ przestępstwa”, przy czym okolicznościami kwalifikującymi są dwie występujące łącznie przesłanki: pierwsza dotyczy rodzaju i ilości towaru, które muszą wskazywać na przeznaczenie go do obrotu handlowego, druga zaś dotyczy wartości towaru, która musi przekraczać 50 tysięcy złotych (obecnie 200 tysięcy złotych).

Na uwzględnienie zasługuje tu jeszcze uchwała SN z dnia 25 listopada 1971 r. VI RZP 42/71 (OSNKW nr 2/72, poz. 30), mimo że dotyczy ona stanu prawnego z roku 1960 (chodzi o przepisy u.k.s. z dnia 13 kwietnia 1960 — Dz. U. Nr 21, poz. 123), a która stanowi, że „przy określeniu kary grzywny za występki z art. 66 u.k.s., stanowiący wielokrotność cła narażonego na uszczuplenie, stosuje się stawki celne obowiązujące w chwili orzekania, jeżeli są względniejsze dla sprawcy”. Uchwała ta ma szczególne znaczenie przy uwzględnieniu treści przepisu art. 46 p.r.c., który przewiduje, że cło wymierza się według stanu towaru oraz stawek obowiązujących w dniu zgłoszenia towaru do odprawy celnej.

to wówczas przewidziana jest kara pozbawienia wolności do 1 roku lub grzywny do 4-krotnej wysokości kwoty należnego cła albo obie te kary łącznie, a gdy towar jest objęty ograniczeniem przywozu lub wywozu, to przewidziana jest kara do roku pozbawienia wolności lub grzywny do 4-krotnej wysokości wartości towaru albo obie te kary łącznie.

Na marginesie omówionych wyżej przepisów podkreślić należy w szczególności, że podstawą do wszczęcia postępowania karnego celnego będzie fakt naruszenia przez właściciela towaru zasady deklaracyjności (art. 22 ust. 1 pr.c.), i to bądź przez wprowadzenie w błąd organu celnego i tym samym uchylenie się od powinności celnej, bądź też przez zatajenie rzeczywistego stanu rzeczy mogącego mieć wpływ na wymiar należności. Kolejnym elementem stanowiącym część składową strony przedmiotowej przestępstwa będzie działanie stanowiące naruszenie przepisów o ograniczeniu przywozu i wywozu. Dotyczyć to będzie takich grup towarów, co do których to ograniczenie wynika z ustawy albo gdy brak jest zezwolenia uznaniowego ze strony urzędu celnego na wywóz takich towarów.

Ważnym wyznacznikiem dla bytu jednej z form przestępstwa z art. 82 i 83 jest to, by przyjęcie towaru lub udzielona pomoc w jego ukryciu następowały w celu osiągnięcia korzyści majątkowej przez sprawcę. A zatem nie wystarczy fakt, że towar musi pochodzić z przestępstwa celnego, ale sprawcy należy jeszcze udowodnić, iż działał on, przyjmując towar lub pomagając w jego ukryciu, „w celu osiągnięcia korzyści majątkowej”. Nie należy zapominać, że nie każda korzyść, dla której osiągnięcia działa sprawca, ma charakter „majątkowej”. Jeżeli zatem ktoś przyjmuje towar lub pomaga w jego ukryciu, ale czyni to np. z obowiązku przyjaźni czy wdzięczności, to oczywiście w takich wypadkach trudno mówić o tym, by spełniony został warunek zawarty w przepisie. Ale gdy sprawca nie działający w celu osiągnięcia korzyści majątkowej działaniem swoim odpowiadać będzie pierwszemu członowi art. 83, a więc że towar nabył, przechowywał, przewoził lub pomógł do jego zbycia, to mimo braku elementu działania w celu osiągnięcia korzyści majątkowej będzie on odpowiadać z art. 83.

Artykuły 84 i 85 dotyczą sytuacji, kiedy organ celny uzależnił całkowite lub częściowe zwolnienie od cła od spełnienia pewnych warunków przez właściciela towaru albo zwolnił go od ograniczeń przywozu lub wywozu pod warunkiem określonego zachowania się zwolnionego. W części administracyjnej przepisów celnych omówione zostały właśnie pewne warunki, od których spełnienia organ celny uzależnił zwolnienie od ograniczeń przywozu lub wywozu np. przy przywozie lub wywozie samochodów. Czyny objęte omawianymi artykułami są zagrożone zasadniczymi karami grzywny, a gdy stanowią jedynie wykroczenie — karami pieniężnymi.

W związku z tymi przepisami należy wyraźnie podkreślić, że nie chodzi tu w żadnym razie o niedotrzymanie warunków powrotnego

przywozu lub wywozu towaru lub przedmiotu odprawionego na zasadzie odprawy celnej warunkowej. Niedotrzymanie warunków powrotnego wywozu lub przywozu powoduje jedynie, że odprawa celna warunkowa staje się odprawą celną ostateczną i pociąga za sobą wymiar stosownego cła.

Jeżeli jednak zwolniono od cła przywozowego towar pod warunkiem nieodstępowania go innej osobie czy sprzedania go, to tego rodzaju działanie stanowić będzie naruszenie warunku, od którego uzależniono zwolnienie od cła, i wówczas sprawca będzie odpowiadał z art. 85.

Artykuły 86 i 87 traktują o postępowaniu utrudniającym kontrolę celną w jej różnych aspektach, ale popełnione wówczas czyny nie stanowią wcale przestępstwa lub wykroczenia z art. 80—85 albo też są tylko naruszeniem przepisów w zakresie ceł, nie stanowiąc przestępstwa lub wykroczenia z art. 80—86. Będą to więc wykroczenia z natury swej drobne, charakteru porządkowego lub utrudniającego postępowanie celne, z wyjątkiem oczywiście czynu z art. 85 § 1 stanowiącego przestępstwo.

Takie dość ogólnikowe potraktowanie opisu czynów pozwala na daleko idącą dowolność w ich ocenie przez organ celny i dlatego jeżeli zarzucone sprawcy działanie nie będzie miało wyraźnych cech utrudnienia postępowania w chęci narażenia na szwank należności celnej, to wówczas brak będzie niezbędnego elementu do przyjęcia działania sprzecznego z prawem.

Przepis art. 88 mówi o obowiązkowym i fakultatywnym przypadku przedmiotów przestępstw celnych. Należy więc orzec w razie popełnienia przestępstw z art. 80 § 1 i 2 oraz 81 § 1 i 2 przypadek przedmiotu przestępstwa (art. 16 § 1), natomiast można orzec przypadek przedmiotów objętych przepisem art. 16 § 2 i 3. Takimi przedmiotami są np. opakowania lub środek przewozowy, jeżeli przedmiot przestępstwa był w nim ukryty w miejscu nie przeznaczonym do umieszczenia przewożonych rzeczy (np. pierścionek zawieszony na nitce w chłodnicy będzie tym cechem odpowiadał, ale ten sam pierścionek umieszczony w pugilaresie i włożony do schowka w tablicy rozdzielczej nie powinien takiego przypadku środka przewozowego uzasadniać).

Artykuł 89 przewiduje nadzwyczajne zaostrenie kary za przestępstwa celne w razie spełnienia określonych warunków zawartych w przepisie. Są nimi: recydywa grupowa (art. 24 § 1) oraz wypadki popełnienia przestępstwa z art. 80 § 2, 81 § 2 lub 82 § 2, gdy sprawca działa w grupie przestępczej, gdy uczynił sobie z popełniania przestępstwa karnego skarbowego stałe źródło dochodu lub też — co dotyczy przestępstw celnych — gdy uszczuplenie należności państwowej przekracza 400 000 złotych. W wymienionych wyżej wypadkach kara pozbawienia wolności może być orzeczona w rozmiarze od 1 roku do lat 10 obok kary grzywny przewidzianej za dane przestępstwo, a ponadto można orzec konfiskatę części lub całości majątku sprawcy, orzeka się też przypadek przedmiotów przestępstwa wymienionych w art. 16 § 1, a także można orzec jeszcze przypadek przedmiotów objętych przepisem art. 16 § 2 i 3.

Na szczególną uwagę zasługuje przepis art. 24 § 2. Stanowi on bowiem, że nie uważa się za wykonanie kary grzywny uiszczenie grzywny w drodze dobrowolnego poddania się karze. Nie będzie można zatem uznać za powrót do przestępstwa takiego wypadku, gdy sprawca — po uiszczeniu grzywny w drodze dobrowolnego jej poddania się — popełni nowe przestępstwo, choćby tego samego rodzaju.

O dobrowolnym poddaniu się karze będzie jeszcze mowa w części dotyczącej postępowania karnego skarbowego.

Przepisy art. 90 i 91 stanowią, że wykroczenia celne określone w rozdziale 2 są karalne również w razie popełnienia ich za granicą w czasie kontroli celnej prowadzonej tam przez polskie organy celne na podstawie stosownych umów międzynarodowych (np. w czasie ruchu pociągów na terenie obcego państwa). Poza tym przepisy te wskazują wypadki karalności usiłowania wykroczeń.

Część VI. Postępowanie karne w sprawach o przestępstwa i wykroczenia celne

Postępowanie karne skarbowe w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe, w tym także celne, toczy się na podstawie przepisów części II działu I u.k.s., recypowanych (w art. 126 u.k.s.) przepisów k.p.k. oraz przepisów tegoż k.p.k. powołanych w poszczególnych przepisach tej części u.k.s.

Zakreślony rozmiar niniejszego opracowania nie pozwala na bardziej szczegółowe rozważania nad bardzo rozbudowaną częścią II u.k.s., dlatego też z konieczności poruszone tu zostaną tylko sprawy najbardziej istotne dla specyfiki tego aktu.

Przepisy o właściwości rzeczowej u.k.s. przewidują, że w sprawach o przestępstwa skarbowe zagrożone karą zasadniczą pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności orzekają sądy powszechne. W sprawach o przestępstwa skarbowe zagrożone wyłącznie zasadniczą karą grzywny oraz w sprawach o wykroczenia skarbowe właściwe są finansowe organy orzekające.

Finansowymi organami orzekającymi w pierwszej instancji w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe wymienione w art. 129 pkt 1 u.k.s. są urzędy celne wyznaczone przez Ministra Handlu Zagranicznego.

W postępowaniu przed finansowymi organami orzekającymi lub organami dochodzeniowymi stroną jest oskarżony, a w sprawach o wykroczenia skarbowe — obwiniony. Za oskarżonego uważa się osobę, względem której

sporządzono protokół karny lub wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutu. Przepisy art. 140—142 dotyczą osoby interwenienta, jego uprawnień jako strony oraz warunków i terminów do zgłoszenia interwencji.

Dochodzenie prowadzi się w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe. Dochodzenia w sprawach o przestępstwa i wykroczenia określone w art. 52, 54—56 i 80—87 u.k.s. prowadzą urzędy celne.

Dochodzenie może prowadzić również MO. Nadzór nad dochodzeniem w sprawach należących do właściwości sądów sprawuje prokurator. Prokurator może przejąć do swego prowadzenia każdą sprawę. Śledztwo w sprawach o przestępstwa skarbowe może być prowadzone ze względu na wagę lub zawilość sprawy.

Na postanowienia i zarządzenia wydane w toku postępowania przygotowawczego w sprawach należących do właściwości sądów przysługuje stronie zażalenie, przy czym o jego losach rozstrzyga prokurator sprawujący nadzór nad tym postępowaniem, a w pozostałych sprawach celnych — GUC.

Jeżeli dane istniejące w chwili wszczęcia dochodzenia lub zebrane w toku tego dochodzenia stanowią dostateczną podstawę do przedstawienia zarzutu określonej osobie, finansowy organ dochodzeniowy sporządza protokół karny zamiast postanowienia o przedstawieniu zarzutu.

W sprawach o przestępstwa skarbowe zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 2 lub karą grzywny oraz w sprawach o wykroczenia ujawnione przez organy MO, mogą te ostatnie zaniechać sporządzenia postanowienia o przedstawieniu zarzutu lub sporządzenia protokołu karnego i ograniczyć się wyłącznie do przesłuchania oskarżonego co do treści zarzutu.

Artykuł 182 dopuszcza do udziału w czynnościach w toku dochodzenia, należących do finansowego organu orzekającego, oskarżonego i jego obrońcę, jeżeli ten ostatni jest już ustanowiony w sprawie. Organ dochodzeniowy może nie uwzględnić takiego żądania ze względu na interes dochodzenia. W sprawach należących do właściwości finansowych organów orzekających można poniechać prowadzenia innych dowodów i uznać dochodzenie za zakończone, jeżeli wyjaśnienia oskarżonego przyznającego się do winy nie budzą wątpliwości (art. 183).

Dochodzenie powinno być zakończone w ciągu trzech miesięcy od jego wszczęcia. W uzasadnionych wypadkach GUC może przedłużyć okres dochodzenia na dalszy oznaczony czas, a w wypadku gdy sprawa należy do właściwości sądów, wówczas prokurator może przedłużyć ten okres na oznaczony czas.

Jeżeli dochodzenie prowadzi organ, który jest jednocześnie finansowym organem orzekającym, to wydanie orzeczenia kończącego postępowanie w I instancji powinno nastąpić w ciągu 4 miesięcy od wszczęcia dochodzenia, chyba że przedłużony został okres prowadzenia dochodzenia.

W sprawie o przestępstwa skarbowe należące do właściwości sądów finansowych organ dochodzenia sporządza w ciągu 14 dni od zakoń-

czenia dochodzenia akt oskarżenia i przesyła go wraz z aktami i dowodami rzeczowymi prokuratorowi. Akt oskarżenia zatwierdza i wnosi do sądu prokurator. Gdy dochodzenie prowadziła MO, to ona przesyła — niezwłocznie po zakończeniu dochodzenia — akta prokuratorowi, który sporządza potem i wnosi do sądu akt oskarżenia. Jeżeli postępowanie przygotowawcze prowadzi prokurator, on również sporządza akt oskarżenia i wnosi go do sądu.

W akcie oskarżenia należy wskazać ten finansowy organ orzekający lub organ dochodzenia, któremu przysługują uprawnienia oskarżyciela publicznego — oczywiście prócz prokuratora. Zawiadomienie to następuje przez doręczenie temu organowi odpisu aktu oskarżenia. O przesłaniu przez prokuratora aktu oskarżenia do sądu prokurator zawiadamia oskarżonego.

W sprawach o przestępstwa należące do właściwości sądów postanowienie o umorzeniu dochodzenia, jeżeli nie wydał go prokurator, wymaga pisemnego potwierdzenia przez prokuratora.

Postanowienie o warunkowym zawieszeniu postępowania w sprawie o przestępstwo skarbowe należące do właściwości sądu oraz w sprawach, które prokurator przejął do własnego prowadzenia, wydaje prokurator z urzędu lub na wniosek organu dochodzeniowego.

Jeżeli przestępstwo, co do którego wydano postanowienie o warunkowym zawieszeniu postępowania, polegało na uszczupleniu należności państwowej-cła i należność ta nie została uiszczona, postanowienie powinno określić termin zapłaty tej należności.

Umarzając warunkowo postępowanie, prokurator może postanowić jednocześnie o przepadku rzeczy tytułem środka zabezpieczającego. Podjęcie warunkowo umorzonego postępowania wydaje prokurator nadrzędny nad prokuratorem, który wydał postanowienie o umorzeniu.

W sprawach innych niż wyżej omówione, postanowienie o warunkowym umorzeniu postępowania wydaje kierownik finansowego organu orzekającego w I instancji. Postanowienie o podjęciu warunkowo umorzonego postępowania wydaje finansowy organ orzekający II instancji.

W postępowaniu przygotowawczym, a w postępowaniu przed finansowym organem orzekającym przed wydaniem orzeczenia karnego, oskarżony może złożyć na piśmie lub do protokołu wnioszek o dobrowolne poddanie się karze. Jednocześnie z takim wnioskiem powinien on uiścić co najmniej kwotę odpowiadającą najniższej grzywnie lub karze pieniężnej, jakie grożą za dany czyn. Gdy czyn zagrożony jest dodatkową karą przepadku rzeczy (występuje to z reguły przy przestępstwach i wykroczeniach celnych), oskarżony powinien nadto wyrazić zgodę na przepadek takich rzeczy lub uiścić równowartość tych rzeczy (art. 196 § 1 u.k.s.).

Nie można dobrowolnie poddać się karze w sprawach o przestępstwa skarbowe zagrożone karą zasadniczą pozbawienia wolności, jak również wtedy, gdy zgłoszono interwencję dotyczącą rzeczy zagrożonych przepadkiem.

Nie jest dopuszczalne cofnięcie wniosku oskarżonego w kwestii dobrowolnego poddania się karze po doręczeniu już postanowienia zezwalającego na takie poddanie się karze.

Uwzględnienie wniosku o dobrowolne poddanie się karze wydaje — w postaci postanowienia — finansowy organ orzekający I instancji. Jednakże gdy czyn wyczerpuje znamiona przestępstwa określonego w innej ustawie karnej (chodzi o tzw. idealny zbieg przepisów ustawy) lub gdy sprawa dotyczy, poza osobą oskarżonego poddającego się dobrowolnie karze, także pomocników i podżegaczy, a więc w sprawach należących do właściwości sądów, wówczas uwzględnienie przez finansowy organ orzekający wniosku o dobrowolne poddanie się karze wymaga zgody prokuratora. Przed wydaniem postanowienia uwzględniającego wniosek oskarżonego finansowy organ orzekający może zażądać podwyższenia złożonej kwoty, uiszczenia kosztów postępowania, a także wyrażenia zgody na przepadek rzeczy nie objętych wnioskiem oskarżonego. Prawomocne postanowienia zezwalające na dobrowolne poddanie się karze wywołuje te same skutki co prawomocne orzeczenie karne. Wypada tu jednak ponownie podkreślić, że zgodnie z art. 24 § 2 u.k.s. uiszczenie dobrowolnie grzywny nie stanowi podstawy do przyjęcia recydywy w razie dopuszczenia się sprawcy ponownego przestępstwa skarbowego, choćby tego samego rodzaju.

Instytucja dobrowolnego poddania się karze jest, niestety, nie doceniana przez obrońców. Zasługuje ona na znacznie częstsze jej wykorzystywanie, ponieważ wielokrotnie może uchronić stronę od skutków ukarania jej czy to przez finansowy organ orzekający, czy też przez sąd. Tymi zaś skutkami, przed którymi może uchronić stronę dobrowolne poddanie się karze, może być cofnięcie uprawnień do produkcji czy handlu albo odmowa wydania paszportu na wyjazd za granicę, gdy oba te akty władzy są uzależnione od poprzedniej niekaralności strony, a ponadto — że jeszcze raz powtórzymy — mogą one ustrzec stronę przed możliwością popadnięcia w recydywę.

Środkami zaskarżenia rozstrzygnięć wydawanych w toku postępowania w wypadkach określonych w ustawie są: odwołanie, żądanie skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego oraz zażalenie.

Termin do wniesienia środka zaskarżenia wynosi 7 dni od doręczenia oskarżonemu odpisu rozstrzygnięcia. Środek zaskarżenia wnosi się na piśmie za pośrednictwem organu, który wydał zaskarżone rozstrzygnięcie (art. 206 u.k.s.). Na postanowienie o odmowie przyjęcia środka zaskarżenia przysługuje zażalenie.

Od orzeczenia karnego przysługuje stronom odwołanie.

W sprawach o przestępstwo skarbowe strona zamiast odwołania może zażądać skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego. Żądanie takie wyrażone przez jedną ze stron powoduje skierowanie na tę drogę wszystkich innych stron uczestniczących w sprawie, a nawet stron ukaranych już za wykroczenia skarbowe (art. 208 § 3 u.k.s.). Przepis ten jest

odstępstwem od zasady, że do orzeczeń za wykroczenia skarbowe przysługuje stronie wyłącznie odwołanie do finansowego organu orzekającego II instancji.

Finansowy organ II instancji, rozstrzygając odwołanie, wydaje orzeczenie, w którym albo utrzymuje w mocy zaskarżone orzeczenie, albo je zmienia, albo też uchyla je w całości lub w części i w tym wypadku, tj. uchylecia, kieruje sprawę do ponownego rozstrzygnięcia przez I instancję.

Jeżeli oskarżony przebywa za granicą albo jeżeli nie można ustalić miejsca jego zamieszkania lub pobytu w kraju, to zarówno postępowanie przygotowawcze jak i postępowanie przed finansowym organem orzekającym może się toczyć pod nieobecność oskarżonego (art. 222 u.k.s.). O wszczęciu postępowania w stosunku do osoby nieobecnej organ prowadzący postępowanie wydaje postanowienie. W sprawie jednak o przestępstwo skarbowe należące do właściwości sądów wydane w postępowaniu przygotowawczym postanowienie o prowadzeniu postępowania wobec nieobecnego wymaga zatwierdzenia przez prokuratora. Na rozstrzygnięcie wydane w postępowaniu w stosunku do nieobecnych, jeżeli podlega ono zaskarżeniu, strona nieobecna może zaskarżyć orzeczenie w ciągu 2 miesięcy od daty wydania rozstrzygnięcia.

Artykuł 226 wprowadza bardzo ważne rozstrzygnięcie, stanowiące mianowicie, że w stosunku do oskarżonego stale przebywającego za granicą orzeczenie co do kary może się ograniczyć do przypadku przedmiotu przestępstwa lub wykroczenia skarbowego.

Postępowanie sądowe w sprawach o przestępstwa skarbowe toczy się według przepisów k.p.k. ze zmianami, które wynikają z przepisów u.k.s. w części dotyczącej postępowania.

Postępowanie sądowe toczy się w trybie uproszczonym wtedy, gdy dotyczy spraw o przestępstwa skarbowe należące do właściwości sądów i zagrożone są karą pozbawienia wolności do lat dwóch lub grzywny albo oboma tymi karami łącznie, jak również o przestępstwa skarbowe z art. 47 § 1 i art. 54 § 1 (a więc nie stanowiące przestępstw w zakresie ceł), oraz gdy dotyczy spraw skierowanych do sądu na żądanie oskarżonego w sprawie o przestępstwo skarbowe. Nie stosuje się trybu uproszczonego w stosunku do aresztowanego lub w razie popełnienia przez sprawcę przestępstwa skarbowego w warunkach art. 24 lub 25 § 1 u.k.s., które powodują nadzwyczajne zaostrzenie odpowiedzialności karnej.

Oskarżycielem publicznym w sprawach o przestępstwa skarbowe rozpatrywane przez sądy może być również finansowy organ orzekający, reprezentowany przez osobę delegowaną przez ten organ. W tych wypadkach, kiedy sąd obowiązany jest zawiadamiać oskarżyciela publicznego o terminach czynności, a zwłaszcza o rozprawie, powinien on zawiadamiać o tych terminach również finansowy organ orzekający lub organ dochodzenia i doręczyć im odpisy orzeczeń (art. 256 § 3 u.k.s.).

Właściwym sądem do rozpatrywania sprawy skierowanej do sądu na żądanie strony jest sąd siedziby finansowego organu orzekającego.

W stosunku do nieobecnych sąd — jak już zaznaczono o tym wyżej — wydaje postanowienie o prowadzeniu sprawy pod nieobecność. Sąd wyznacza wówczas oskarżonemu obrońcę z urzędu, jeżeli nie ustanowił się obrońca z wyboru; udział obrońcy konieczny jest również w postępowaniu przed sądem II instancji. Jeżeli w trakcie postępowania sądowego ustalono miejsce zamieszkania lub pobytu oskarżonego, postępowanie pod nieobecność jest niedopuszczalne. W postępowaniu sądowym w stosunku do nieobecnego ma zastosowanie przepis art. 187 § 1 i 2 u.k.s., tzn. że akt oskarżenia sporządza prokurator i on kieruje sprawą do sądu. Z praktyki sądowej wynika, że odpis aktu oskarżenia doręcza się bądź obrońcy z urzędu, bądź obrońcy z wyboru, jeżeli ten ostatni ustanowił się już w sprawie.

Przy wyrokowaniu w postępowaniu wobec nieobecnych ma oczywiście zastosowanie przepis art. 226 u.k.s.

Przepisy regulujące wykonanie kary oraz przepisy o ulaskawieniu nie różnią się zasadniczo od przepisów k.k. i k.p.k. dotyczących tych kwestii.

Kartki z historii

Przedruk z „Gazety Warszawskiej” za rok 1884 nr 22 z dnia 31.V.1884, Rok XII, Seria II, str. 346—351.

PRÓBKI AKTÓW WIERSZOWANYCH

W nrze 39 „Gazety Sądowej” z 1873 roku drukowaliśmy testament sporządzony w początkach bieżącego stulecia wierszem przez Michała Borowego, rejenta urzędującego w Strykowie w Piotrkowskiem, który to testament był dla jego oryginalnej formy skarżony przez sukcesorów, jednakże został przez Sąd uznany za ważny i zatwierdzony. Obecnie nadesłano nam intercyzę przedślubną i wyrok Sądu polubownego tegoż samego autora, które tu w całości pomieszczamy jako uzupełnienie obrazu dawnego prawniczego polskiego humoru.

Intercyza przedślubna

Przed niżej podpisanym Michałem Borowym
Powiatu Brzezińskiego pisarzem aktowym
Zamieszkałym w Strykowie, a tu na żądanie